

Тема:

**“Основи управління та
планування заходів у
сфері цивільного
захисту”**

Література

- Закон України “Про правові засади цивільного захисту” від 24.06.04 № 1859-IV (ст. ст. 27, 31, 34).
- Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18.01.2001 № 22 (45-III, ст. 11).
- Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.1994 № 299 “Про затвердження положення про Цивільну оборону України” (Розділ 2 ст.2).
- Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.01 №1198 “ Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня ” (ст. 1).
- Наказ МНС України від 18.12.00 № 338 “Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно-небезпечних об’єктів”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 24.01.01 за № 62/5253 (із змінами, внесеними згідно з наказом МНС України від 16.08.05 № 140), (ст. 18).
- Наказ МНС України від 15.08.07 № 557 “Про затвердження Правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах, в організаціях, установах та на небезпечних територіях” (п. 1.4, 3.1.1, 3.2, 4.10.1)
- Цивільна оборона. Підручник. М.І. Стеблюк. Київ. 2004, (с.397, 401).
- Цивільна оборона. Підручник. О.П. Депутат, І.В. Коваленко, І.С. Мужик. Львів. 2005, (с. 265, 266).

Навчальні питання

- Сутність та вимоги до управління заходами і діями сил цивільного захисту, цивільної оборони
- Загальні принципи, організація і методика планування заходів цивільного захисту, цивільної оборони
- Основні документи з питань планування заходів цивільного захисту, цивільної оборони

Перше навчальне питання.

**СУТНІСТЬ ТА ВИМОГИ ДО
УПРАВЛІННЯ ЗАХОДАМИ І
ДІЯМИ СИЛ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ, ЦИВІЛЬНОЇ
ОБОРОНИ.**

Сутність управління цивільного захисту полягає в постійній організуючій діяльності органів управління, служб цивільного захисту, спрямованої на:

- всебічну підготовку і своєчасне здійснення заходів щодо захисту населення, об'єктів господарювання, територій, регіонів і в цілому держави при загрозі і виникненні надзвичайних ситуацій;
- підтримку високої готовності органів управління і сил цивільного захисту до роботи і діям у будь-яких складних умовах обстановки;
- успішне проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт із локалізації і ліквідації надзвичайних ситуацій.

Мета управління – це найбільш ефективне використання можливостей сил і засобів цивільного захисту, цивільної оборони з питань успішного виконання завдань в установлені строки та в будь-яких умовах.

Система управління призначена для здійснення управління силами і засобами цивільного захисту, цивільної оборони і включає:

- *органи управління;*
- *систему пунктів управління;*
- *систему оповіщення, зв'язку та автоматизації управління;*

Основні завдання управління:

- завчасне планування заходів цивільного захисту, цивільної оборони та дій їх сил;
- безперервне збір, вивчення, відображення та аналіз даних про обставини, що можуть скластися;
- своєчасне прийняття рішення;
- постановка та доведення завдань до виконавців;
- підтримання сил і засобів цивільного захисту, цивільної оборони, в готовності до виконання заходів, організація їх всебічного забезпечення;
- організація і підтримання безперервної взаємодії;
- контроль за своєчасним виконанням заходів та надання необхідної допомоги діючим силам цивільного захисту, цивільної оборони.

Вимоги до управління:

- *Безперервність управління досягається своєчасним прийняттям рішень та швидким доведенням завдань до виконавців, відновленням порушеного управління.*
- *Твердість управління досягається рішучим і наполегливим проведенням в життя заходів, передбачених планами та прийнятими рішеннями.*
- *Стійкість управління досягається розгортанням пунктів управління в місцях, які забезпечують виконання завдань за їх призначенням.*
- *Гнучкість управління досягається швидким реагуванням на зміну обставин, своєчасним прийняттям уточненого рішення та доведенням його до виконавців.*

Пункти управління (ПУ) – це спеціально обладнані споруди (приміщення) або транспортні засоби, оснащені необхідними технічними засобами та системами життєзабезпечення, призначені для розміщення і забезпечення ефективної роботи органів управління як у мирний час, так і в особливий період.

Усі пункти управління розділяються на **стаціонарні** і **пересувні**.

Стаціонарний пункт управління - це спеціально обладнана та оснащена технічними засобами зв'язку споруда або приміщення чи їх комплекс, призначена для розміщення та забезпечення сталої роботи відповідних органів управління об'єктів господарювання сфери промисловості та будівництва, оперативних груп і розрахунків пунктів управління.

Стационарний ПУ може бути:

- ***повсякденний ПУ*** - для забезпечення функціонування органу управління в місцях його постійного розташування в мирний час;
- ***запасний ПУ*** - для забезпечення функціонування управління від сучасної зброї масового ураження і забезпечення сталого управління в особливий період.

За місцем свого розташування ПУ можуть бути **міськими** і **позаміськими**.

Міський ПУ розгортається в населеному пункті поза межею знаходження потенційно-небезпечних об'єктів і використовується для забезпечення безперервного управління заходами і діями сил об'єктів господарювання сфери промисловості та будівництва, систем зв'язку та оповіщення.

Позаміський ПУ розгортається у безпечному районі (місці), де не впливають на нього наслідки надзвичайної ситуації.

Пересувний пункт управління

Створюється для забезпечення безпосереднього управління проведенням аварійно-рятувальних робіт в осередку ураження або у місці стихійного лиха на найбільш відповідальних напрямках або ділянках.

Пересувний пункт управління – це спеціально обладнаний транспортний засіб, оснащений необхідними технічними та матеріальними засобами, які при розгортанні забезпечують розміщення, роботу та відпочинок у польових умовах у районі надзвичайної ситуації уповноваженого керівника робіт з ліквідації надзвичайної ситуації та членів штабу.

Друге навчальне питання.

**ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ,
ОРГАНІЗАЦІЯ
І МЕТОДИКА ПЛАНУВАННЯ
ЗАХОДІВ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ,
ЦИВІЛЬНОЇ
ОБОРОНИ**

Планування цивільного захисту, цивільної оборони проводиться для найбільш повного та організованого виконання завдань цивільного захисту, цивільної оборони у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій в мирний час та при переведенні органів управління і сил цивільного захисту, цивільної оборони до дій в особливий період (воєнний час).

Планування визначає:

- організацію;
- обсяг;
- строки;
- порядок виконання заходів:
- з питань захисту працівників, службовців і членів їх сімей;
- з підготовки та забезпечення сталого функціонування об'єктів в екстремальних умовах;
- при організації проведення рятувальних та інших невідкладних робіт в мирний час та в особливий період (воєнний час).

Основні вимоги до планів цивільного захисту, цивільної оборони :

- План повинен бути «**ПОВНИМ**».
- План повинен бути «**УЗГОДЖЕНИМ**».
- В плані суворо «**УРАХОВУЄТЬСЯ ЧАС**».
- План повинен бути «**РЕАЛЬНИМ**».
- План повинен бути «**ЕКОНОМІЧНО-ДОЦІЛЬНИМ**».
- План повинен бути «**КОРОТКИМ**» (стислим).

Реальність плану перевіряється під час комплексного навчання (об'єктового тренування) з питань цивільного захисту, цивільної оборони, а також в період комплексної перевірки стану цивільного захисту та інспектування вищестоящими органами цивільного захисту. План цивільного захисту, цивільної оборони розробляється з урахуванням керівних документів, рекомендацій МНС України, вимог галузевих органів управління та територіальних органів управління з питань НС, використовуючи дані прогнозів.

Даними для розробки плану можуть бути:

- **розташування об'єкту, розміри його території;**
- **кількість працюючих на підприємстві, чисельність найбільшої працюючої зміни;**
- **характер виробництва;**
- **характер діяльності об'єкту в особливий період (воєнний час);**
- **можливості об'єкту, його сил і засобів при виконанні завдань цивільного захисту, цивільної оборони, їх всебічному забезпеченню;**
- **стан системи оповіщення та зв'язку;**
- **наявність і стан технічних та транспортних засобів, засобів індивідуального захисту;**
- **стан та місткість захисних споруд.**

Розробку плану цивільного захисту, цивільної оборони доцільно здійснювати в три етапи:

Перший етап - підготовчий або організаційний, на якому визначається і затверджується склад виконавців, здійснюється вивчення керівних документів, збір і узагальнення даних за об'єкт, обґрунтований науковий прогноз можливих надзвичайних ситуацій тощо.

Другий етап - практична розробка і оформлення розділів (заходів) плану.

Третій етап - узгодження розділів плану між собою, територіальним органом цивільного захисту, цивільної оборони, доопрацювання, затвердження плану і доведення його до виконавців.

Третє навчальне питання.

**ОСНОВНІ ДОКУМЕНТИ З
ПИТАНЬ ПЛАНУВАННЯ
ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ, ЦИВІЛЬНОЇ
ОБОРОНИ**

З метою підготовки і підтримання в
готовності до сталого
функціонування об'єкту
господарювання у надзвичайних
ситуаціях та захисту працюючого
персоналу від їх наслідків, а також
для підготовки, контролю готовності
органів управління та сил
цивільного захисту, цивільної
оборони об'єкту до дій за
призначенням, розробляються :

Документи перспективного планування:

- *Наказ керівника об'єкту “Про організацію цивільного захисту, цивільної оборони на об'єкті”;*
- *План розвитку й удосконалення цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту;*
- *План цивільного захисту, цивільної оборони (дій органів управління та сил у разі надзвичайної ситуації);*
- *Документи з питань евакуації;*
- *Документи об'єктової комісії з питань НС;*
- *Документи формувань об'єкту.*

Документи поточного планування:

- *Наказ керівника об'єкту “Про підсумки виконання заходів цивільного захисту, цивільної оборони за минулий рік та визначення основних напрямів підготовки і завдань цивільного захисту, цивільної оборони на наступний рік”;*
- *План підготовки керівного складу, працівників та формувань цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту;*
- *Документи з питань проведення навчань (тренувань).*

План цивільного захисту, цивільної оборони (дій органів управління та сил у разі надзвичайної ситуації) об'єкту – це програма здійснення запобіжних, захисних та відновлювальних заходів. Цей План дає можливість цілеспрямовано та організовано здійснювати заходи цивільного захисту, цивільної оборони у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій в мирний час та при переведенні органів управління і сил цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту до дій в особливий період (воєнний час).

План цивільного захисту, цивільної оборони (дій органів управління та сил у разі надзвичайної ситуації) об'єкту складається з двох розділів текстової частини і додатків до НИХ:

РОЗДІЛ І.

**Організація виконання заходів
цивільного захисту, цивільної
оборони при загрозі і
виникненні надзвичайних
ситуацій**

Даний розділ *Плану* включає питання організації управління, порядок виконання і всебічного забезпечення всього комплексу заходів щодо захисту працівників об'єкту при загрозі і виникненні надзвичайних ситуацій, зменшення та ліквідація їх наслідків, ведення рятувальних та інших невідкладних робіт у мирний час.

Зміст першого розділу:

- 1. Приведення у готовність органів управління і сил цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту.**
- 2. Порядок виконання основних заходів цивільного захисту, цивільної оборони при :**
 - загрозі виникнення надзвичайних ситуацій;**
 - виникненні надзвичайних ситуацій (кожного виду).**
- 3. Сили і засоби цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту та організація взаємодії.**
- 4. Організація забезпечення заходів та дій сил цивільного захисту, цивільної оборони при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.**
- 5. Організація управління, оповіщення і зв'язку.**

1. Приведення у готовність органів управління і сил цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту

Приведення в готовність органів управління і сил цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту проводиться за розпорядженням керівника об'єкту у разі:

- загрози виникнення надзвичайної ситуацій;**
- виникнення надзвичайної ситуації;**
- з метою перевірки їх готовності до виконання заходів цивільного захисту, цивільної оборони згідно з даним планом.**

Інформацію про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій начальник цивільного захисту, керівник структурного підрозділу (спеціально призначена особа) з питань цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту можуть отримувати від:

- територіального органу управління у сфері цивільного захисту, цивільної оборони;**
- засобів масової інформації;**
- чергового диспетчера потенційно-небезпечного об'єкту;**
- начальників підрозділів свого об'єкту.**

2. Порядок виконання основних заходів цивільного захисту.

***Заходи розробляються у формі
календарного плану з одночасною
розробкою відповідного рішення
начальника цивільного захисту об'
єкту.***

3. Сили і засоби цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту та організація взаємодії:

- **склад наявних сил і засобів цивільного захисту, цивільної оборони;**
- **порядок і строки приведення в готовність наявних формувань, укомплектованість їх особовим складом, приладами, засобами індивідуального захисту;**
- **організація взаємодії з територіальним органом управління у сфері цивільного захисту, цивільної оборони та силами, які залучаються для проведення рятувальних та інших рятувальних робіт.**

4. Організація забезпечення заходів та дій сил цивільного захисту, цивільної оборони при ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків

Організація забезпечення заходів та дій сил цивільного захисту, цивільної оборони при ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків здійснюється за рішенням начальника цивільного захисту об'єкту з використанням наявних фінансових та матеріально-технічних засобів підприємства, установи, організації.

Для цього визначається порядок організації забезпечення заходів та дій сил цивільного захисту, цивільної оборони під час проведення рятувальних та інших невідкладних робіт (завдання розвідки, транспортного, матеріально-технічного, медичного, протипожежного забезпечення, охорони громадського порядку тощо).

5. Організація управління, оповіщення і зв'язку.

Управління силами і засобами цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту здійснює начальник цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту через своїх заступників, керівників структурних підрозділів, у тому числі через структурний підрозділ (спеціально призначену особу) з питань цивільного захисту, цивільної оборони об'єкту із стаціонарного пункту управління з використанням, у разі потреби, пересувного пункту управління.

Для цього в плані визначається місце розгортання та строки готовності пункту управління, сили і засоби, які залучаються для забезпечення роботи пункту управління, порядок отримання та відправлення донесень та іншої інформації, організація зв'язку.

РОЗДІЛ II.

**Організація виконання заходів
при переведенні системи
цивільного захисту, цивільної
оборони з мирного на воєнний
час**

В розділі зазначається організація і порядок (послідовність) переведення цивільної оборони об'єкту з мирного на воєнний час при планомірному здійсненні заходів цивільного захисту, цивільної оборони з зазначенням строків і обсягів їх проведення, відповідальних виконавців, залучених сил і засобів. Організація управління з пунктів управління, особливості заходів, які спрямовані на стає функціонування об'єкту, а також конкретні завдання керівному складу з питань виконання завдань цивільного захисту, цивільної оборони.

Зміст другого розділу:

- *Порядок, строки і обсяги виконання заходів за ступенями готовності системи цивільної оборони.*
- *Організація забезпечення заходів і дій сил цивільної оборони при переведенні з мирного на воєнний час.*
- *Організація і проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.*
- *Виконання заходів цивільної оборони у разі раптового нападу противника.*
- *Заходи по підвищенню сталої роботи об'єкту у воєнний час.*
- *Організація управління, оповіщення і зв'язку.*

1. Порядок, строки і обсяги виконання заходів за ступенями готовності системи цивільної оборони

Для системи цивільної оборони визначені наступні ступені готовності:

- Повсякденна;
- Підвищена
- Воєнна загроза;
- Повна.

Для виконання заходів кожної ступені готовності системи цивільної оборони відводиться **одна доба**.

2. Організація забезпечення заходів і дій сил при переведенні системи цивільної оборони з мирного на воєнний час

В цьому підрозділі зазначаються завдання управлінь, відділів об'єкту щодо організації та проведення відповідних видів забезпечення заходів при переведенні системи цивільної оборони з мирного на воєнний час.

3. Організація і проведення рятувальних та інших невідкладних робіт

Визначаються загальні завдання щодо використання сил і засобів цивільної оборони об'єкту для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт:

- склад, строки та порядок приведення в готовність формувань цивільної оборони;**
- розвідка осередку ураження;**
- виведення формувань до осередку ураження;**
- організація взаємодії;**
- організація рятувальних робіт;**
- управління силами цивільної оборони, що залучаються для ведення рятувальних та інших невідкладних робіт.**

4. Виконання заходів цивільної оборони у разі раптового нападу противника

- По сигналу **“ПОВІТРЯНА ТРИВОГА”**
- По сигналу **“ВІДБІЙ ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ”**

5. Заходи по підвищенню сталої роботи об'єкту у воєнний час

В підрозділі зазначається організація виконання основних заходів щодо підвищення сталої роботи об'єкту (крім захисту працівників).

З урахуванням специфіки виробництва повинно проводитися планування і інших заходів. Перелік основних заходів з підвищення сталої роботи об'єкту у цей період може бути розроблено в окремому *плані-графіку* нарощування заходів.

6. Організація управління, оповіщення і зв'язку:

- порядок приведення в готовність пункту управління, його характеристика, забезпеченість засобами зв'язку;**
- організація управління у разі виходу із ладу пункту управління;**
- склад, завдання і час відправлення оперативної групи;**
- організація зв'язку на об'єкті і в заміській зоні;**
- склад групи управління для керівництва рятувальними та іншими невідкладними роботами;**
- порядок подання донесень та іншої інформації.**

На потенційно-небезпечних об'єктах (ПНО) розробляється *“План локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій” (ПЛАС).*

Мета ПЛАС – планування дій (взаємодій) персоналу підприємства, спец - підрозділів, населення, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо локалізації і ліквідації аварійних ситуацій, аварій та пом'якшення їх наслідків.

Вимоги до ПЛАС:

- План розробляється з урахуванням усіх станів підприємства (об'єкта) – **пуск, робота, зупинка, ремонт;**
- План підписується, узгоджується і затверджується;
- при розробці Плану враховуються реальні можливості і ресурси підприємства.

Аварії в залежності від їх масштабу можуть бути трьох рівнів:

на рівні А – аварія характеризується в межах одного виробництва (цеху, виробничої дільниці), яке є структурним підрозділом підприємства;

на рівні Б – аварія характеризується переходом за межі структурного підрозділу і розвитком в межах підприємства;

на рівні В – аварія характеризується розвитком і переходом за межі території підприємства, можливістю впливу уражаючих чинників аварії на населення, інших підприємств, а також на довкілля.

Структура ПЛАС

1. *Титульний лист;*
2. *Аналітична частина (аналіз небезпек, можливих аварій та їх наслідків);*
3. *Оперативна частина;*
4. *Додатки.*

Зміст Оперативної частини ПЛАС:

- Титульний лист;***
- Ситуаційний план із додатками;***
- Обов'язки відповідального керівника (ВК) , виконавців та інших посадових осіб щодо локалізації аварії.***

Впровадження ПЛАС

ПЛАС переглядається через кожні 5 років або після аварії.

ПЛАС знаходиться у керівника і диспетчера підприємства (об'єкта), в територіальному органі МНС України.

ПЛАС і зміни до нього повинні бути вивчені персоналом організацій, що беруть участь у ліквідації аварії, та відповідними спецслужбами. Допуск до роботи осіб, які в установленому порядку не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань ПЛАС, забороняється.